

KONVERENTS „VENEMAAL TOIMUVATE PROTSESSIDE MÕJU NAABRITE TURVALISUSELE JA JULGEOLEKULE“

ERKKI KOORT

Võtmesõnad: Venemaa, julgeolek, naabuspoliitika, propaganda, hübriidkonflikt

Ülevaade. Eesti kaldub pidama ennast eksperdiks Venemaa suunal, kuid suur osa meie asjatundmusest pärineb varasematest aastakümnetest. Tänapäeval on kontaktid Venemaaga isegi töötasemel pigem harvad ning COVID-i kriis on vahetut lävimist veelgi piiranud. Samas on toimunud Venemaal või tema osalusel sündmusi, mis võivad kutsuda esile suuremaid globaalseid muutusi. Kindlasti on selles loetelus Aleksei Navalnõi juhtum, Valgevene sündmused, Armeenia-Aserbaidžaani konflikt ja pikalt viibinud vaheerahu sobitamine ning Venemaa otsesel osalusel jätkuvad konfliktid Ukrainas ja Süürias.

Venemaa naabritel on oluline mõista seal toimuvaid protsesse ja sündmusi. Kuigi võib jääda mulje, et Venemaad juhib kollektiivne teadvus, ei ole see tegelikult nii. Kremli paljud algatused püüavad pigem aimata masside tahet, mitte ei näita strateegilist suunda. Venemaa asjatundmuse suurendamine Eestis on oluline, sest otsuste tegemine pooltõdede või vääriti mõistmise põhjal võib olla fataalsete tagajärgedega.

SISSEJUHATUS

Selleks et suurendada eksperditeadmisi Venemaa kohta, korraldas Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituut 4. mail 2021 veebikonverentsi „Venemaal toimuvate protsesside mõju naabrite turvalisusele ja julgeolekule“. Konverents oli eelkõige suunatud Eesti riigi-asutustele tõstmaks sealset teadlikkust, ning esinejad valiti põhimõttel, et Venemaast räägivad venelased ise. See andis võimaluse saada tõlgitud ja vahendatud teksti asemel otsepillt. Iga Venemaa küsimustega tegelev ekspert võiks mõelda, millal ta sai viimati infot otseallikast ja millal kujundas oma arvamuse tõlkeloo või muul moel vahendatud teabe põhjal, mis võis olla subjektiivne. Esinejate valikul arvestasime teadlikult võimalusega, et kõik esitatud arvamused ei pruugi ühtida Eesti välispoliitika pealiiniga. Ometi on eksperdiarvamuse kujundamiseks vaja kasutada kogu infot, mitte vaid selle meeldivat poolt, mis pealegi võib moodustada spektrist vaid väikese osa. Konverentsil esinejate väljaõeldud arvamused ei ole sisejulgeoleku instituudi ega Sisekaitseakadeemia arvamused, vaid kajastavad konkreetse isiku nägemust. Sisejulgeoleku instituut pakkus akadeemilist platvormi, et saada infot ja täiendada oma eksperditeadmisi läbimõeldumate otsuste ja akadeemilise tegevuse tarbeks.

Järgnevalt on esitatud konverentsil esinejate ettekannete olulisemad postulaadid ajalisel järjestuses. Ettekannetes öeldu on tahtlikult jäetud omavahel sidumata, et anda paremini edasi just esinejate vaadet olukorrale Venemaal.

1. ETTEKANNETE KESKSED TEESID JA LÜHIKOKKUVÕTTED

1.1. Andrei Kolesnikov. Millised olulised protsessid toimuvad Venemaa sisepoliitikas? Demokraatlik vaade

Andrei Kolesnikov on politoloog ning Carnegie Moskva keskuse ekspert. Liberaal Kolesnikov pakkus analüütilise ülevaate olukorrast ning nägemuse, kuidas on demokraatia Venemaal muutunud ning mismoodi on režiim viimase kahe aasta jooksul kujunenud millestki hübriidsest täisautoritaarseks. Režiimi totalitaarsuse määra ilmnas Navalnõi mürgitamisest. Võimu praegust mõtteviisi iseloomustab julgeolekunõukogu¹ (JN) sekretäri Nikolai Patruševi viimane intervjuu, kus ta tõstis esile, et juba Ivan Julm oli 500 aastat tagasi lääne salaseptsuste surve all.

Venemaal aitavad võimu hoida põhiliselt jõustruktuurid. Kodanike ühiskond ei võrdu seal kodanikuühiskonnaga, mille tekkimist halvab välisagentide seadus. Kuni enamik Vene-

¹ Venemaa Föderatsiooni Julgeolekunõukogu on asutatud 25.12.1991 ja selsse kuuluvad 12 alalist (president, föderatsiooninõukogu spiiiker, presidendi administratsiooni juht, sise-, välis- ja kaitseminister, julgeolekuasutuste juhid ja personaalselt määratud liikmed) ning 18 nõuandvat liiget (sh Moskva linnaepa).

maa elanikkonnast jääb ükskõikseks, ei saa eeldada mingeid muutusi. Süsteem põhineb riigi osalusel kõikides valdkondades, mis läbi koondub varandus võimulolijate kätte, keda saab määratleda kui õigeusklike tšekiste. Neid iseloomustab segu imperialismist, natsionalismist, läänevastasusest ja julgeolekutaustast.

Dmitri Medvedevi presidentuuri ajal hakkas tekkima tunne dialoogi võimalikkusest võimuga, aga pärast Vladimir Putini naasmist muutus see kiiresti, eriti negatiivne mõju oli Krimmi okupeerimisel. Majandus hakkas degradeeruma ning 2020. aastaks oli märgatavalt vähenenud eraettevõtluse osakaal. Putini sõnul varad küll kasvavad, kuid inimeste sissetulekud ometi kahanevad. Sotsiaalsfäär muutub üha suuremaks mustaks auguks, mida primitiivsel majandusel on raske üleval pidada. Nafta- ja gaasisektor võimaldab vähemalt järgmiste valimisteni n-õ tuld kustutada. Suurte projektide väljahõikamine on pigem deklaratiivne nagu Nõukogude perioodil. Raske on teha vahet tavapärasel propandal ja sellel, mis aitab võimudel oma eesmärged saavutada.

Venemaa on väga suur ja tegelikult on riigis justkui mitu erinevat riiki. Miljonilinnades on elu peaaegu normaalne, seal toimib turumajandus. Kuid see on ka õnnetuseks: kuna keskklassil on rikkust piisavalt, ei näe juhid põhjust muutusteks. Teisalt on väga mahajäänud piirkondi ja selliseid, mis püsivad ainult maavarade najal.

1.2. Aleksandr Dugin. Millised olulised protsessid toimuvad Venemaa sise- poliitikas? Konservatiivne vaade

Aleksandr Dugin on Venemaa Euraasia-liikumise filosoof. Ennast konservatiivi ja õigeusklikuna määratlev Dugin nõustus Kolesnikoviga (nimetades teda küll välisagendiks) – asi ei ole Putinis. Venemaa ühiskond on teistsugune kui läänes. Kodanikuühiskond lääne mõistes on mikroskoopiline element, kuidas normatiivselt, reaalselt või kujutletavalt määratlevad oma identiteeti Lääne-Euroopa, Põhja-Ameerika ja Balti riigid. Venemaa ühiskond pole laias mõttes kodanikuühiskond ega jaga samu arusaamu ajaloolisest seisukohast. Ühiskonnas räägitakse rohkem julgeolekust ja vähem vabadustest.

Ivan Julma õigustus on pigem vastutulek ühiskonna ootusele, mitte hunta hullus. Sarnane on suhtumine ka Stalinisse, kes lõhkus ühiskonna ja selle sidemed. 1970-ndatel temast ei räägitud, 1990-ndatel pigem neeti, aga nüüd aplodeeritakse. See on nii-öelda valitsemine altpoolt: monarh mitte ei ütle, kuidas peab olema, vaid püüab aimata, mis võiks ühiskonnale meeldida. Putin ja režiim tervikuna vastavad selle ühiskonna ootustele ning seega ei tule Venemaad selgitada mitte väikesearvulise eliidi tahte, vaid just masside ootustele vastamise kaudu. Ometi ei tehta seda alati. Populaarsem oleks kehtestada sotsialismi natsionalistlikum versioon, kuid võim hoidub sellest. Potentsiaal, mis sisaldub altpoolt tulevas autoritaarsuse ihaluses, on tugevam kui režiim.

Lühiajalised muutused Venemaal on võimalikud, kuid pole püsivad. Nii pöörduti tagasi bolševismist ja ka 1990-ndate demokratiseerimisest. Ühiskond on lihtsalt teistsugune ja võtab ka läänest üle ainult neid asju, mida peetakse kasulikuks. Nii nagu Hiinal on ka Venemaal nn tulemüür: midagi tuleb läbi, aga mitte kõik.

Putin tegutseb pigem pragmaatiliselt ja on väga etteaimatav. Ta on reaktiivne, sest nii on ta edukas ja suudab rohkem. Putin ei kannata, kui talle surutakse midagi peale, ega taandu – nähtavasti taandub pigem lääs. Kui Putin püüab improviseerida, pole sellel tulemusi.

Tunnetatavat opositsiooni Venemaal pole, sest näiteks Navalnõi ei ole Vene ühiskonnale oma. Ta on globaalne persoon, keda Kreml ei pidanud tegelikult ohtlikuks. Lääne toetus ei lähendanud Navalnõid rahvaga ja ka Putini jaoks pole ta mitte keegi: tema toetus on liiga väike, et temaga arvestama peaks.

Venemaa muutub järjest autoritaarsemaks, paljud asjad mõjuvad hirmutavalt või on eba-meeldivad. Ühiskond tervikuna pöörab sellele suundumusele liiga vähe tähelepanu ja kui alguses püüdis Kreml seda peita, siis nüüd toimub autoritaarse maailmavaate formaliseerimine vääramatult.

1.3. Nikolai Petrov. Jõuametkondade mõju kasv Kreml poliitikale, julgeoleku-nõukogu tegevus

Nikolai Petrov on politoloog ning Londonis paikneva Chatham House'i vanemteadur. Ehkki Petrovi peetakse välismaa agendiks, nõustub ta Dugini kirjeldusega tegelikkusest. Olulisimaks kitsaskohaks on, et sise- ja välispoliitika tegeliku analüüsi jaoks puuduvad tõesed ja kättesaadavad andmed. On ainult propagandaandmed, mis ei vasta tegelikkusele. Näiteks mõjus pensionireform Venemaal väga ärritavalt, kuid seda sai analüüsida üksnes sotsiaalvõrgustikes.

Välispoliitikas annab tooni tagasipöördumine Nõukogude Liidu aegsete imperialismi lätete juurde. NSVL-i taaselustamine toimub Euraasia projektide kaudu. Kui Nõukogude ajal oli ideoloogia läänest eristav, siis nüüd on kokkupõrkekohaks demokraatia-autokraatia liin.

Keskendutakse Venemaa mõju taastamisele Nõukogude Liidu järgses geopoliitilises ruumis ega tunnustata postsovetlikke riike: püüeldes taas mõjusfääride ja polariseeritud maailma poole, ei olda valmis tunnistama neid oluliste tegijatena. Püüdlust iseloomustab soov sõlmida kokkulepe USA-ga, ignoreerides väiksemaid riike, mis püsivad Venemaa arvates USA kiiluvees. Putini soov oleks uus Jalta², aga sellest vaatest paistab Venemaa

² Jalta konverents ehk Krimmi konverents toimus 04.–11.02.1945 NSV Liidus Krimmis Livadia palees, kus NSVL, USA ja Suurbritannia leppisid kokku mõjusfäärides teise maailmasõja järgses Euroopas ja Aasias.

välispoliitika perspektiivitu. Luganski ja Donetsk'i ühendamise Venemaaga on võimalik, kuid keeruline on saada sellele riigis toetust.

Kõige teravamalt panevad Kremli proovile vastuolud võimu haaranud gruppide ja nende vahel, kes tahavad ise võimu. Suur potentsiaal on piirkonna eliidil ja selle n-ö teisel ešelonil, kes pole veel valmis konsolideeruma, kuid kellega peavad arvestama nii Venemaa valitsus kui ka opositsioon. Teise grupi moodustavad need, kes tunnetavad, et on jäänud välja omaaegsest hüvede jaotamise ringist – ning neid on ka jõustruktuurides. Navalnõi esindab globaalset demokraatiat ega kuulu kumbagi gruppi.

Lääne ühiskond peab mõistma, et mis ka Venemaal ei toimuks, kestavad demokraatlikud protsessid kõige enam kümnekond aastat ning seejärel läheb kõik tagasi vanasse rööpasse. Seda peab Venemaaga suhteid arendades silmas pidama, pidades ühtlasi viimase imperialistlike püüdlusi.

1.4. Aleksandr Sõtin. Venemaa sisepoliitiliste arengusuundade mõju Kremli poliitikale lähimate naabrite suhtes

Aleksander Sõtin on ajalooteaduste doktor ning sõltumatu analüütik, kes on töötanud ka Venemaa Strateegiliste Uuringute Keskuse (RISI³) Baltimaade spetsialistina.

Sõtini hinnangul ei saa Putin võimu säilitamata säilitada ka isiklikku julgeolekut. Kreml on surunud maha teemad, mille sundis peale pandeemia, aga positiivset programmi pole. Repressioonideta ei suudeta olukorda kontrollida, sest vanad süsteemid (v.a JN ja valitsus) on nõrgestatud, kuid samas ei ole ka midagi uut asemele pakutud.

Venemaal tehakse valdkondlikke ja n-ö regionaalseid muudatusi. Prokuratuuris on need juba toimunud: Juri Tšaika⁴ struktuurist on saanud eliidi kontrollitav struktuur. Samas ei ole kuigi palju muudatusi personalis. Probleeme valmistavad ka hiljuti väljavahetatud kuberneride kesised tulemused pandeemiaga toimetulekul. Valitsus väidab, et majandus pole pandeemia tõttu langenud sellisel määral nagu mujal. Ometi ei ole see ka kasvanud ning pikk stagnatsioon mõjutab igal juhul konkurentsivõimet.

Jõuametnike roll on lääne hinnangutes liialdatud, sest kuigi silovikkide⁵ institutsionaalne mõju kasvab, ei ole nad isiklikult sama olulised kui varem. Aastal 2016 tehti palju muudatusi suures osas jõuametkondades, näiteks vahetati siseministeeriumi, Föderaalset Julgeolekuteenistuse (FSB) ja juurdluskomitee menetlusüksustes märgatavalt personali.

³ RISI instituuti peetakse seotuks Venemaa välisluureteenistusega SVR.

⁴ Venemaa Föderatsiooni peaprokurör aastatel 2006–2020.

⁵ Jõuametkondade esindajad (argikeeles).

JN-i mõju on küll suurenenud, kuid selle tähtsust on liialt paisutatud. Tegemist pole poliitbüroo ega varivalitsusega, vaid pigem presidendi nõuandva kojaga. Patruševi jaoks oli asumine FSB juhust JN-i juhiks tagasiminekuks, sest tegelikult jäeti ta seeläbi ilma infost ja vahenditest. Võrdluseks: kui Putin ise oli korraga nii JN-i kui ka FSB juht, oli tal tohutu mõju. Teistel pole sellist positsiooni olnud ja Putinita JN-i mõju kaob. Julgeoleku valdkonnas tervikuna on olukord ebastabiilne ja varsti on ette näha asendusi koosseisus, sest paljud peavad vanuse tõttu lahkuma.

Venemaal niisama hästi kui puuduvad uued avalikud poliitilised liidrid, sest Putin ei soovi leida järglast, vaid otsib inimesi, kes võiksid teda osaliselt või mõnes funktsioonis, aga mitte täielikult asendada.

1.5. Lev Gudkov. Miks on Venemaa elanikud hakanud kartma sõda? Massilise ärevuse põhjused Venemaal

Lev Gudkov on Juri Levada analüütikakeskuse direktor. Gudkov juhtis oma ettekandes tähelepanu, et uhkus Venemaa võimsuse kasvu üle on suurendanud hirmu selle hinna ees. Hirm suure sõja ees, mis 1990-ndatel vähenes, kuid peale Putini võimuletulekut tagasi tuli, on ka praegu ülimalt suur: seda kardab 62% elanikkonnast. Kõrgpunkt oli aastal 2014 Krimmi hõivamise ajal ning samuti 2018. aastal, kui Donbassis puhkes konflikt.

Putini reiting püsib võrdlemisi stabiilne ja paradoksaalsel kombel hoiab seda hirm ebastabiilsuse ees. Negatiivne on hinnang näiteks valitsusele ja riigiduumale, mida põhjustab eelkõige massiline tulude vähenemine (u 11–15%) ning ellu viidav pensionireform. Võimudes omakorda tekitasid ärevust Habarovski protestid ning olukord Valgevenes.

Inimesed on deklaratiivselt lojaalsed, kuid soovivad väljuda riigi kontrolli alt. Läänevastast kurssi pigem ei toetata, selle ebapopulaarsust kinnitab rahulolematuus agressiivse välispoliitikaga. Ollakse seisukohal, et Venemaa ei peaks astuma kõikvõimalikesse konfliktidesse. 42% arvab, et uus sõjaline avantüür võiks tõsta Putini reitingut, 35% seevastu, et see suurendaks pingeid ja langetaks reitingut. Hirm on suurem regioonides ja vanemate inimeste hulgas.

Aastal 2007⁶ oli suhtumine Eestisse negatiivne (Eestit peeti peamiseks vaenlaseks), aga praegu on vaenulik u 10%, mis on väga madal tase. Pigem soovivad inimesed normaalseid suhteid ning suhtumine on valdavalt positiivne. See, et Eesti 2021. aastal paigutati esialgu mittesõbralike riikide nimekirja, oli pigem katse manipuleerida ega väljendu ilmselt mingites aktsioonides. Vahendid, millega tekitada negatiivset kuvandit, on suures osas ammendunud.

⁶ Pärast pronkssõduri teiseldamist Tallinnas 26.–27.04.2007.

Pidev hirmu hoidmine ja võimalikust rünnakust rääkimine juhib Venemaal praegu tähelepanu igapäevastelt asjadelt kõrvale. Hirmu võiks vähendada majanduslik või muu kriis, mis neutraliseerib propaganda. Presidendi, FSB ja armee populaarsus on suur, aga see on kunstlik, kuna nähtavasti on osa toimunud rünnakutest FSB provotseeritud. Inimeste valmisolek ise avantüürides osaleda on madal.

1.6. Pavel Baev. Sõjaline olukord Baltimaade piiri taga. Venemaa võimekus sulgeda Läänemeri ja taevas Baltimaade kohal

Pavel Baev on Oslo Rahu-uuringute Instituudi (PRIO) analüütik. Oma ettekandes hindas Baev, et Venemaa relvajõududes toimuvad praegu väga suured muutused. Poliitiline kultuur on aina jäigem, samas kui sõjaline kultuur on väga muutlik ja dünaamiline. Iga järgnev kriis on eelmisest erinev ning selleks et olla valmis uueks, ei ole võimalik kasutada vanu mudeleid – isegi siis mitte, kui oleme jõudnud uude külma sõtta.

Oluline on 2021. aasta aprillis-mais Ukraina suunal toimunu. Võrdluseks, 40 aastat tagasi oli Ida-Saksamaal pidevas lahinguvalmiduses 500 000 Nõukogude Liidu sõdurit. Aastal 1968 viidi Tšehhoslovakkiasse sisse 300 000 meest, et saavutada kontroll, kuigi vastu-panu puudus. 2021. aastal oli Ukraina piiri taga 100 000 meest ja läbimurre Kiievi peale polnuks võimalik, isegi Harkiv polnuks hõivatav. Räägiti ka ebasoodsast teede lagunemise ajast. Päris põhjus oli selles, et aprillis tulevad ajateenistusse noorsõdurid ja senised lastakse koju. Seega ei ole Vene armee aprillis-mais tegelikult väga tõhus.

Välksõda Ukraina vastu pole võimalik, sest nagu oli näha 2021. aasta kevadel – seda ei saa varjata. Oluline erinevus 2014. aastaga võrreldes oli, et näidati lennuväe kasutamise võimalust. Toona püüti jätta muljet, et initsiatiiv tuleb altpoolt, traktoristidelt ja n-ö roheliselt mehikestelt. Tuleb arvestada, et kui Venemaa asuks korraldama õhurünnakuid, muutuks Ukraina olukord märksa raskemaks. Siiski võib kriis osutada Ukraina jaoks kasulikuks, kui suudetakse väljuda Minski kokkulepete lõksust.

Suure tõenäosusega on järgmine sõjalise operatsiooni piirkond Valgevene. Kreml kaitseb Minskit ega luba sel oma haardest libiseda. Siiski ei ole selles piirkonnas ega lääne vastu tervikuna kasu Süürias saadud lahingukogemusest, kuigi selle uurimisega tegeletakse.

Venemaal on väga suured sõjajõud, mida ei saa kasutada, sest kaitseks tuleb neid hoida paigal. Venemaal on vaja seada esikohale Kaug-Ida, kuid Moskval puudub võime reageerida paljudele probleemsetele olukordadele Aasias. Samas arutleb Venemaa oma tugevuse üle Arktikas, kus keegi teda ei ähvarda. See, et ollakse tugev, on meeldiv tunne. Tegelikult peaks tegutsema ka Kesk-Aasia ja Kaukaasia suunal. Suur vahe on päris proovivivide ja soovmõtlemise vahel. Venemaa ei juhi sündmusi, vaid reageerib neile, ja suured probleemid jäävad.

1.7. Gennadi Gudkov. FSB kasvav mõju Kremli sise- ja välispoliitikale

Gennadi Gudkov on endine Venemaa riigiduma liige ning KGB ja FSB ohvitser. Gudkov hindas, et Venemaal kujuneb välja diktatuur, mis toetub jõuametkondadele. Eriteenistustel on rohkem vahendeid ja pädevust kaitsta võimu rahva eest. Putin on pikalt töötanud julgeolekus ning usaldab Patruševi ja Bortnikovi ning Zolotovi⁷. Venemaal toimubki volituste üleandmine n-ö kollektiivsele Patruševile ja FSB koordineerib teiste ametkondade tegevust – nii politsei, kohtu, armee, ministeeriumide kui ka prokuratuuri oma. Vähem kontrollitakse rahvuskaarti, mille ülesanne on kõigi protestide (ka rahumeelsete) lämmatamine. Varem mõjutas Putin FSB-d rohkem, aga praegu on mõju nõrgenenud ning pigem mõjutab FSB Putinit.

2019. aastal algasid repressioonid ja hakati võtma jäiku meetmeid. Suundumus on asendada õigusriik 1930-ndate kombel poliitilise eesmärgiga, kuigi leebemas vormis. Putin on veendunud, et muidu pole võimalik võimu säilitada. Peaaegu kõik demokraatliku bloki kandidaadid olid valimiste ajal arreteeritud ning kinni võib pidada igaühe, kes takistab võimu, olenemata tema varasematest teenetest.

Võimalik, et valmistatakse ette võimu üleminekut, sest näib, et Putini tervislik seisund on muutunud. Julgeolek eesotsas kollektiivse Patruševiga tahab suuremate repressioonide kaudu näidata, et nad suudavad opositsiooni maha suruda. Üheks meetmeks on inimeste kuulutamine välisagentideks. Mõned kriitikud võivad küll olla, ent mitte tänu sellele, et neid lubatakse, vaid võimalik, et nendeni pole veel jõutud. Kollektiivse Patruševi mõju võiks vähendada Kremli pehmemad jõud, kes pole küll Putini vastu, kuid saavad aru, et jõustruktuurid ei suuda lahendada majandus- ja sotsiaalküsimusi ega maailmamajanduses kaasa rääkida. Nad ootavad silovikkide mõju vähenemist, aga kas see ka juhtub, näitab aeg.

Lääs ei näi veel täielikult mõistvat protsesside mõju, aga kui Ukraina suudab saavutada tegelikke tulemusi, on see Kremlile väga suur löök. Oluline on ka Armeenia suund, lisaks on saavutatud juba üsna suurt edu näiteks Gruusias. Kindlasti peaks lääts vaatama üle suhtumise Valgevene ja Kesk-Aasia režiimidesse.

Selleks et kutsuda esile muutusi, võiks lääts aidata luua vaba juurdepääsu internetile ja teha finantsuuringuid Venemaa kapitali tausta kohta. Suur osa sellest on kuritegelikku päritolu ning keskvoimu ja regioone ühendab peamiselt korruptsioon. Venemaa võim põhineb kapitalil ning ebaseadusliku kapitali piiramine läänes kiirendaks muutusi Venemaal ja tooks kaasa eliidi lagunemise.

⁷ JN-i sekretär Nikolai Patrušev, FSB juht Aleksandr Bortnikov ja rahvuskaardi juht Viktor Zolotov.

1.8. Aleksei Salnikov. Milliseid olulisi protsesse elab praegu üle Venemaa? Uurali kirjaniku vaade

Aleksei Salnikov on kirjanik ning menuromaanide „Petrovid gripi küüsis“ ja „Osakond“ autor. Oma ettekandes hindas Salnikov, et Uuralites on kõik korras: tuba soe, lapsed tänaval mängimas. Olukord ei erine tegelikult elust teiste piirkondade linnades. Kümme-kond aastat tagasi ei käinud alla 12-aastased lapsed üksi väljas, aga praegu ei ole tänavad kunagi tühjad.

Ometi elame justkui interneti Gulagis. Vaatamata rahulolematusele inimesed ootavad, sest nii on kõige kasulikum. Milleks hukkuda barrikaadidel või sattuda vangi? Rahvas ei taha ebageeldivusi, kuigi olukord on mõnikord kohutav. Inimesi pannakse vangi, aga sugugi mitte kõiki. Käib justkui kummaline loterii, milles keegi ei võida: paarsada inimest avaldavad sama arvamust, aga vaid üks arreteeritakse.

Suur riik tähendab ka suuri probleeme. Putin on justkui pisike detail sündmustes, mis toimuvad ka ilma temata. Ühel päeval Putinit enam ei ole ja keegi ei tea, mis siis juhtub. Venemaal pole ideoloogiat, majanduslikku võimu ega tegelikult ka sõjalist mõju. Ukraina ja Gruusiaga on probleeme, aga kaubandus nendega toimib ja kasvab iga aastaga. Tõsise sõja jaoks, mida kõik justkui hirmuga ootavad, ei paista olevat raha.

Üha vähem on Nõukogude nostalgiat. See käis üle moelainena, aga lõpuks on iga riik muutunud. Eesti on digiriik ja näiteks Eesti arvutimäng „Disco Elysium“ on Venemaal väga populaarne. Teisalt jäävad Eesti, Läti ja Leedu kirjandus erinevalt Rootsi omast tähelepanu alt välja.

Kõige lõpuks ei paista oleva raha ega võimalusi, et ümbritsevat muuta, ja ajalugu kulgeb omasoodu.

KOKKUVÕTE

Konverentsi kokkuvõtteks saab tuua esile dilemma, et kuigi Venemaa tundub tihti suurriigina, on tal endal rohkem muresid, kui ise teistele tekitada jõuab. Kuna impeeriumidele ja autokraatiale ei lähe tihti korda oma kodanike heaolu, ei tohiks hoida tähelepanu ainult üksikutel Venemaa sündmustel, vaid tuleks süvitsi uurida ka sealseid probleeme.

Konverentsi ettekannete põhjal saab teha järgmised järeldused:

- Venemaa ei juhi protsesse, kuna seal puudub ideoloogia ning pigem ollakse oma tegevuses reaktiivsed;
- suur riik tähendab suuri probleeme ning just suuruse tõttu on konfliktides kasutada piiratud ressursid;

- mitte ainult lääs pole segaduses Venemaa suhtes, vaid ka Venemaal ei ole selgust eneses ega ümbritsevas;
- uhkus Venemaa võimsamaks saamise üle on suurendanud hirmu selle hinna ees. Putini kõrge reitingu stabiliseerib ebastabiilsuse hirm;
- lähiajal ootavad väga suured muutused julgeolekusüsteeme, sest paljud juhid on jõudnud kõrgesse vanusesse;
- Venemaa majandus on stagnatsioonis ega jõua pidada üleval muid valdkondi peale julgeolekusektori;
- Putin tahab endale asendajaid üksikute funktsioonide kaupa ega soovi leida ühte järglast;
- julgeolekunõukogul on oluline mõju, aga selle võim toetub suuresti Putinile;
- FSB ja rahvuskaardi positsioon on ühiskonda ja teisi struktuure kontrolliv;
- on oodata autoritaarsuse ja repressioonide suurenemist Venemaal.

Konverentsi korraldamisest ja tagasisidest võib järeldada, et üldine teadlikkus Venemaal toimuvatest protsessidest ja jõujoontest on Eestis madal (väheste eranditega). See on ka mõistetav, sest Eesti ühiskond tervikuna on orienteerunud läände ja nii tööalaseid kui ka isiklike kontakte Venemaaga on vähe. Tunda annab ka keeleoskuse puudumine, mis ei lase tarbida infot otseallikast.

ERKKI KOORT

Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituudi juhataja

E-post: erkki.koort@sisekaitse.ee

Politseikolonel Erkki Koort omandas kõrghariduse politsei erialal aastatel 1995–1999 Eesti Riigikaitseakadeemias ning haldusjuhtimise magistrikraadi (MPA) aastatel 2002–2004 Tallinna Tehnikaülikoolis. Aastatel 1997–2007 töötas ta Kaitsepolitsei-ametis ülemkomissarina ning aastatel 2007–2018 Siseministeriumis sisejulgeoleku asekanclerina. Aastatel 2008–2018 oli Koort Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi nõukogu esimees ning 2011–2018 ka Eesti Interneti SA nõukogu liige. Alates 2018. aastast on Erkki Koort Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituudi juhataja. Aastast 2018 töötab ta ka ajalehes Postimees, kus oli julgeoleku autorikülgede toimetaja ning praegu juhib Postimehe uurivat toimetust. Koort on alates aastast 2020 Kaitseväe Akadeemia nõunike kogu esimees.